

ТЕКСТОЛОШКИ АСПЕКТИ У ЕГЗЕГЕЗИ ПРВЕ ГЛАВЕ ПЕСМЕ НАД ПЕСМАМА

Иван Недић*
 Православни богословски
 факултет
 Универзитета у Београду

Апстракт: У чланку се размањрају основни појмови и принципи текстолошке анализе, чију практичну примену аутор зајим показује на примеру масоретској и Сейтуајинијиној текста прве главе Песме над песмама, дајући уједно српски превод овој поетској библијској текста.

Чланак представља скраћену верзију мастер-рада „Текстолошки аспекти у егзеги Песме над песмама“, одбрањеној октобра месеца 2011. године на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, под руководством ментора проф. Родољуба Кубања.

Кључне речи: Свето Писмо, Стари Завети, Песма над песмама, масоретска Библија, Сейтуајинија, текстолошка анализа, превод.

Увод

Једно од основних значења речи „ἐρμηνεία“ (која је у бити синоним речи „ἐξήγησις“, с тим што су им центри значењских поља међусобно унеколико одмакнути) јесте „превод“.¹ Протумачити нешто значи учинити га јасним, разумљивим. Основни, пак, предуслов јасности и разумљивости одређеног текста јесте да његов лингвистички локус буде језик који читалац познаје (осим, наравно, у случају раноцрквеног дара језика, поменутог у 1 Кор. 12, 10).

С обзиром на то, као и с обзиром на сопствена интелектуална интересовања, у овом раду ћемо се потрудити да постављеној теми при-

* nedicivan@yahoo.com.

¹ Драган Милин, *Увод у Свето писмо Стари завети (ојшњи гео)*, Београд, 1991, стр. 133.

ђемо са преводилачког становишта. На пољу библистике као такве у томе нема ничег иновативног: савремени коментари на библијске књиге се по правилу заснивају на ауторском преводу библијског текста. Штавише, и када студија није коментарског типа, библиста обично даје свој превод текста који разматра, или макар коментарише постојећи превод који користи, уносећи измене којима никад краја. Међутим, квалитет новости ипак не изостаје: библијских превода на српски језик (па и шире, на језике српскохрватске језичке групе, колико год их било) квантитативно је мало, те самим тим сваки нови превод представља својеврсно освежење. Квалитативно, пак, сиромаштво је својствено апсолутној већини њих. Коментарских превода са критичким апаратом – ни од корова.

Са текстолошко-егзегетске тачке гледишта, Песма над песмама је „безопасно“ штиво, из разлога што већина могућих интервенција не може суштински изменити значење текста или одломка. То, међутим, отежава текстолошки посао, чинећи га покаткад бесмисленим, јер – каква год одлука да падне, текст задржава смисао. Управо у својој многозначности и широком спектру могућих тумачења Песма над песмама оставља утисак неразрешиве енигме, која при сваком новом читању има да каже нешто ново, да наметне свом читаоцу (а тим пре тумачу) неку нову дилему.

Основни појмови старозаветне текстологије

Текстологија или текстуална критика једна је од основних, међусобно неодвојивих грана историјско-критичке методе, чији је основни задатак уочавање грешака у изворним библијским текстовима, насталим током процеса преписивања. „Текстуална критика је наука откривања искварености текста и уметност његове рестаурације.“²

Општепозната је чињеница да су текстови у западној култури преписивањем преношени чак до половине 15. века, све до Гутенберговог изума штампарске пресе. И док је штампање пажљиво и темељно³ припремљен поступак серијског штанцовања књига, дотле је преписивање процес у ком изрека „Људски је грешити“ долази до пуног изражаја. Како је изгледао процес преписивања? Преписивачи (писари) су били

---

² Housman, према *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible* (gen. ed. Kevin J. Vanhoozer), Grand Rapids: Baker Book House Company, London: Society for Promoting Christian Knowledge, 2005, одредница „Textual Criticism“.

³ Мада је данас, у доба компјутерске технике, овај епитет парадоксално стављен под знак питања. Чини се да што је процес лакши, то је човек опуштенији и немарнији.

за то нарочито образовани људи. Њихово образовање није било нешто нарочито, с обзиром на то да у старом и добром делу средњег века писменост није била уобичајена појава. При владарским дворovima, односно при манастирима или другим верским установама (као што је у позном старом веку била чувена Александријска синагога са својом писарском школом и изузетном библиотеком) постојале су писарско-преписивачке школе, у којима су писари копирали текстове. Обично би један од њих – лектор – читао наглас, а други записивали.⁴ Свакако, нису сва преписивања била масовна, а било је и појединачних преписивача – монаха, који су у својим келијама сами умножавали текстове.

Елем, шта су све могући узроци грешака? Лектор је могао лоше видети изворни текст, лоше га прочитати, погрешно изговорити неку реч. Писар је могао лоше чути, лоше записати, могао је помешати две суседне речи, мисли су могле да му одлутају, могао је заменити места словима... Било је и дрскијих преписивача или лектора, који су могли унети намерну измену, уколико би им се учинило да текст не говори оно што се од њега очекује (посматрано из идеолошке позиције, наравно). Распрострањена појава су, такође, глосе (белешке и примедбе, понекад изрази побожности), које су у току преписивања са маргина унете у главни текст.⁵ Све у свему, текстологија може очекивати грешку тамо где људски ум никада не би могао да претпостави могућност грешке. Већина грешака су, наравно, типске, али постоје и грешке које се не могу класификовати у посебну групу.

Наравно, коме је потребан стари, офуцани рукопис, када је ту нови, свеж и јасан?⁶ Овакав начин размишљања допринео је постепеном губљењу изворних текстова. Па ипак, многи рукописи су сачувани, и на основу њих се, мање или више успешно (с тим што степен успешности никада није могуће знати са сигурношћу, јер, када бисмо имали изворни текст, онда за његовом реконструкцијом не би било потребе), може доћи до нечега што у највећу руку можемо назвати *шекстџом најверовајније приближном оригиналу*.

Рукописно умножавање текста је процес гранања. Сваки сачувани текст има своје претке и потомке. Сликовито говорећи, сваки нови рукопис има два родитеља: рукопис са ког је извршено преписивање и преписивача (или преписиваче). Готово стопроцентну већину „генетског материјала“ нови рукопис преузима од старог рукописа. Препи-

---

⁴ Jaroslav Pelikan, *Whose Bible is it? A Short History of the Scriptures*, Viking, Penguin Group, New York, 2005, стр. 126.

⁵ О глосама опширно у Emanuel Tov, *Hebrew and Greek Bible: Collected Essays on the Septuagint*, Leiden – Boston – Köln: Brill, 1999, стр. 53–74.

⁶ Pelikan, стр. 126.

сивачке грешке, исправке и „исправке“ чине „генетске маркере“, помоћу којих се мноштво сачуваних рукописа и одломака групише. Тим груписањем и квалификацијом текстова, утврђивањем степена њиховог ауторитета баве се библијски текстолози који припремају критичка издања библијских текстова. Састављање критичких издања је наука и уметност за себе, у којој се од различитих читања у мноштву постојећих сачуваних рукописа бирају (опет, свакако, хипотетички, али према одређеним критеријумима, заснованим на поменутом „генетском стаблу“) најаутентичнија читања спорних места. Критичка издања Библије данас су основни материјал библијске егзегезе.

Старозаветна библијска текстологија је привилегована једном необичном чињеницом, која је плод трновитог историјског пута библијског текста: *два* су изворна текста Старога Завета – оба изашла из недара јеврејске верске заједнице.

У периоду 3–2. века пре Хр. многобројна јеврејска дијаспора унутар граница старогрчке културе почела је да губи познавање јеврејског језика, на ком је јеврејска Библија написана.⁷ Истине за вољу, познавање јеврејског у народним масама изгубило се већ у 6. веку пре Хр., међутим у корист веома блиског, арамејског језика.⁸ Тада су били довољни таргуми – појашњења јеврејског текста на арамејском језику. Сада, међутим, када је *lingua franca* постао сасвим туђ, грчки језик, јеврејска религијска елита увидела је да је Библију неопходно превести, како не би били изгубљени млади нараштаји. У исто време, мултикултурална и мултирелигијска околина утицала је на то да се јеврејска религија отвори и према другим народима.⁹ Тако настаје Септуагинта (скраћено LXX) – превод јеврејске Библије на антички грчки језик разговорног типа – κοινῆ, под великим утицајем јеврејске синтаксе.¹⁰ Као први превод Библије и уједно први превод на старогрчки језик оваквих размера, Септуагинта је догађај без преседана.¹¹

Будући да је историјски израсло из старозаветне јеврејске религије, хришћанство је готово аутоматски преузело њене свештене списе, преименовавши их у Стари Завет, за којим је наступио Нови Завет, специфично хришћанска збирка свештених списа. Може се рећи да је хришћанство покушало да „преотме“ јеврејску Библију, те да је у томе

⁷ Pelikan, стр. 52.

⁸ Вилијам Шнидевинд, *Како је Библија постала књига*, Крагујевац, 2011, поглавље 8.1 – „Бесни Вавилон“.

⁹ Pelikan, стр. 53.

¹⁰ Pelikan, стр. 56–58.

¹¹ Natalio Fernández Marcos, *The Septuagint in Context: Introduction to the Greek Version of the Bible*, Leiden – Boston – Köln: Brill, 2000, стр. 18.

делимично успело. Успешно користећи Септуагинту у апологетским расправама са Јеврејима, хришћани су утицали на то да је се Јевреји (па чак и александријски) постепено одрекну.¹²

Друга јеврејска Библија, која је до данас остала јеврејска, јесте јеврејски текст старозаветних списа вокализован од стране масорета у периоду 6–10. века по Хр.¹³ – масоретски текст (МТ). Јеврејски језик се и данас пише без вокала, а основни елемент јудаистичког предања везаног за свештене списе било је њихово читање. Додајући вокалске тачкице и цртице на консонантски текст, јеврејски писари масоретског периода записали су оно што је вековима преношено усменим путем: како читати библијски текст?

Није тешко уочити хиљадугодишњу временску разлику између настанка Септуагинте и масоретске вокализације. Та хиљадугодишња разлика је однела свој данак: када у грчком и јеврејском тексту уочавамо одређене разлике у читању, неретко можемо закључити да је узрок у друкчијем читању вокала од стране преводилаца Септуагинте са једне и масорета са друге стране. Понекад, међутим, назиремо разлике и између самих консонантских предлога Септуагинтиног превода и масоретског текста (најизраженији пример је Књига пророка Језекиља, чији материјал је у Септуагинтиној и масоретској верзији потпуно различито распоређен, да тако кажемо „испретуран“).

Разлике између два предлошка препознаје и истиче већ Исус син Сирахов у предговору својој дефтероканонској књизи:¹⁴ „Молим вас, читајте са добром вољом, пажљиво, и имајте разумевања за то ако смо на неколико места ми можда и погрешили преводeћи. Јер различити смисао има то кад се чита на јеврејском када се преведе на други језик; и не само та (књига), него цели Закон, Пророци и остале књиге које имају немалу ризницу смисла, ако се читају у деловима.“

У време настанка историјско-критичке методе, под свеопштим геслом повратка изворима,¹⁵ грчки текст је некако заобиђен, тако да је јединим и коначно ауторитативним текстом – нарочито међу протестантским заједницама и библистима – сматран масоретски јеврејски текст. Међутим, савремени трендови поново препознају важност Септуагинте, која се не посматра више само као некакав споменик историјског пута Библије, већ као актуелан и ауторитетан извор, што је за православни хришћански свет увек и била.¹⁶ Варијанта читања спор-

---

¹² Pelikan, стр. 92–98.

¹³ Pelikan, стр. 74–75.

¹⁴ Fernández Marcos, стр. 21.

¹⁵ Како Пеликан назива осмо поглавље своје књиге.

¹⁶ Андрей Десницкий, *Писание – предание – современность*, Киев: Центр право-

них места реконструисана на основу Септуагинте подједнако су важна као и јеврејска масоретска читања (наравно, под условом да су заснована на релативно поузданим реконструкцијама).¹⁷

Питање односа између LXX и МТ унеколико подсећа на дилему кокошке и јајета. Са једне стране, њихов предлошак је (макар у принципу) заједнички, те је у том смислу Септуагинта старија и има више шанси да буде аутентичнија. Са друге, пак, стране, однос између масоретског текста и предлошка је друкчији од односа између Септуагинте и истог тог предлошка – масоретски текст није превод, већ само вокализација, и то вокализација на основу вековног предања о читању текста. Два основна изворника свих превода Старога Завета у многоме подсећају на један компјутеристички метод осигурања података – хибридизацију меморије. Када се меморија компјутера хибридизује на два уређаја (рецимо, два хард диска), подаци су сигурнији и више заштићени од губљења приликом, рецимо, физичког оштећења компјутера. Међутим, један уређај без другог не може функционисати нормално. Слично томе, LXX и МТ се међусобно „крпе“ и допуњују. Који од њих је примаран, а који секундаран преводилачки извор, односно који би од њих требало да буде примарни а који секундарни? Тешко је рећи, и чини нам се да је све ствар избора преводиоца. После дужег разматрања и рада на тексту, ми смо се одлучили да нам примарни ослонац буде јеврејски текст, са грчким као корективом, у ситуацијама у којима текстолошки увиди указују на потребу за тиме.

Такав став де факто подржава и старозаветна текстологија, која се првенствено бави масоретским текстом, а тек у вези са њим Септуагинтом и другим преводима – латинском Вулгатом, сиријском Пешитом, арамејским таргумским препричавањима итд., као и домасоретским јеврејским текстовима, међу којима су најбројнији кумрански рукописи са Мртвог мора.¹⁸

Нарочиту пажњу старозаветна текстологија посвећује преписивачким грешкама. Већина грешака су, наравно, типске грешке које су најлакше преваре људско око, али није мали број ни оних које се не могу класификовати. Типске грешке су следеће:¹⁹

славной книги, 2007, стр. 29–30.

¹⁷ Tov, *Hebrew and Greek Bible*, стр. 301. Потребан је, међутим, нарочит опрез, с обзиром на то да Септуагинтино читање може бити плод преводилачке или потоње преписивачке грешке! У случају, пак, реконструкције која указује на различиту вокализацију у односу на МТ – септуагинтско читање је потпуно и без резерве равноправно са јеврејским.

¹⁸ *Dictionary of Biblical Criticism and Interpretation* (ed. Stanley E. Porter), London – New York: Routledge, 2007, стр. 355.

¹⁹ Према Джейкоп Вайнгрин, *Введение в текстологию Ветхого Завета*, Москва: ББИ, 2002, стр. 46–74.

- мешање сличних слова (графема) у арамејском писму: כ (бет) и ס (коф); ט (далет) и ר (реш); ה (хе), ח (хет) и ת (таф); ו (вав), ז (зајин), י (јод) и ך (завршно нун); ו (вав) и ר (реш); מ (средње мем) и ס (самех), נ (ајин) и ז (средње цаде) итд;
- мешање сличних слова (графема) у старојеврејском писму;²⁰
- мешање графички сличних речи;
- рокада суседних слова;
- погрешна подела *in continuo* текста на речи;
- дитографија: удвајање једног или више слова (графема) или чак речи;
- хаплогографија: испуштање једног или више слова (графема) или чак речи;
- хомеотелефтон: испуштање текста између понављања једне исте речи у кратком размаку (обично у оквиру једног или два реда);
- погрешна вокализација исправног консонантског текста;
- преписивачка грешка услед погрешног разумевања контекста;
- испуштање слабих звукова (כ, נ, י) због редукције у изговору.

Неке од раније насталих грешака исправили су масорети, многе нису приметили, има и оних које су покушали да исправе, али су то учинили погрешно, а дешавало се и да масорети виде грешку тамо где је нема и да „исправе“ то место. Уосталом, између масорета и појаве штампе прошло је још четири века преписивања, што је било довољно да и масоретски текст разрасте у засебно „генетско дрво“, додуше много мање од Септуагинтиног.

Песма над песмама

Песма над песмама (јевр. שִׁיר הַשִּׁירִים, грчки ᾠσμα ᾠσμάτων) је једна од књига Јеврејске Библије, односно Старог Завета. У јеврејском канону, у који је не без дилема ушла на јеврејском Сабору у Јамнији (90. по Хр.), сврстава се у трећу групу књига – Списе (К^етувим), и налази се између Јова и Руте.²¹ Кроз превод легендарне Седамдесеторице аутоматски улази у хришћански старозаветни корпус, у ком је сврстана међу мудросне књиге.²²

---

²⁰ Које је потиснуто од стране арамејског у нововавилонском периоду (6–4. век пре Хр.) (Шнидевинд, поглавље „Бесни Вавилон“).

²¹ *Encyclopaedia Judaica*, vol. 19. (Som – Tn), USA: Thomson Gale, 2007, стр. 14.

²² Wilfrid Harrington, *Uvod u Stari zavjet: spomen obećanja*, Zagreb: Kršćanska sadaš-

Песма над песмама је, највероватније, збирка љубавних песама, пажљиво одабраних и укомпонованих.²³ Делови ове збирке припадају различитим античким жанровима, те је тематика мушко–женске љубави оса која их обједињује.²⁴ Па ипак, то је једна јединствена и у великој мери кохерентна љубавна прича.²⁵

Премда је примање Шир хаширим у канон у Јамнији стављено под знак питања, о високој поштованости овог списка говори његово литургијско место у синагоги: као један од пет празничних Свитака (Мегилот) чита се на осми дан празника Преласка – Пасхе.²⁶ У 2. веку по Хр. рабин Акива изјављује да је Шир хаширим најсветија од свих Мегилот.²⁷ Постоји чак и рабинска прича која говори да су неки од старих веровали да је Песма над песмама достојна да замени јерусалимски храм и да се кроз њу може приступити Богу на сличан начин као кроз храм.²⁸

Што се тиче хришћанског богослужења, Песма над песмама је једини старозаветни спис (укључујући и шири канон) за који се – из разлога о којима би се могло расправљати, али наш задатак у овом раду то није – место у богослужбеним читањима није нашло. Ипак, она не одсуствује из химнографије, у којој оштро ухо znalца покатакд може да улови појединачни преузети мотив, фразу или алузију.

Традиционално тумачење Песме над песмама, како у јудаизму, тако и у хришћанству, у основи је алегорично: у јудаизму је то однос између Јахвеа и народа Божијег,²⁹ а у хришћанству однос између

пјост, 1987, стр. 306.

²³ Појединачне компоненте збирке није лако уочити и разлучити, и по том питању постоје многа разилажења (Yair Zakovitch, *Das Hohelied*, НТhКАТ, 2004, стр. 30).

²⁴ Zakovitch, стр. 30. Закович, на пример, предлаже поделу на 27 песама и четири фрагмента, али истичући да подела остаје крајње хипотетичка, те да суштински не утиче на тумачење (стр. 30–33). Његова коментарска подела Пнп. веома је „ситна“: 1, 2–4; 1, 5–6; 1, 7–8; 1, 9–14; 1, 15–17; 2, 1–3; 2, 4–7; 2, 8–13; 2, 14; 2, 15; 2, 16–17; 3, 1–5; 3, 6; 3, 7–11; 4, 1–7; 4, 8–11; 4, 12–5, 1; 5, 2–6, 3; 6, 10, 4–9 (поредак!); 6, 11–12; 7, 1–7; 7, 8–10; 7, 11–14; 8, 1–4; 8, 5а; 8, 5б; 8, 6а; 8, 6б–7; 8, 8–10; 8, 11–12; 8, 13–14. J. Cheryl Exum, *Song of Songs: A Commentary*, Louisville: Westminster John Knox Press, 2005, даје „крупнију“ поделу: 1, 1; 1, 2–4; 1, 5 – 2, 7; 2, 8–3, 5; 3, 6–11; 4, 1–5, 1; 5, 2–6, 3; 6, 4–7, 10а; 7, 10б–14; 8, 1–14. Други истраживачи дају другачије поделе (Exum, табела на стр. 39).

²⁵ По питању унутрашњег литерарног јединства, мишљења истраживача се разликују. Exum, стр. 33–34.

²⁶ George Robinson, „An Outline for Studying the Song of Songs“, у *The Biblical World*, Vol. 20, № 3 (Sep. 1902), стр. 191.

²⁷ Harrington, стр. 306.

²⁸ Ellen E. Davis, *Proverbs, Ecclesiastes, and the Song of Solomon*, WBC, 2000, стр. 232.

²⁹ Исти Раби Акиба, који говори о изузетној светости Пнп., одбацује њено буквално тумачење. Zakovitch, стр. 93.

Бога и његове Цркве, односно између Бога и људске душе, или пак Бога и Дјева Марије.³⁰ Ако алегоријско тумачење разматрамо унутар библијског контекста, оно неће остати без подршке. Мушко–женска љубав се среће као слика односа између Јахвеа и његовог народа у другим, нарочито пророчким старозаветним књигама (нпр. Књига пророка Осије). Ни у хришћанској традицији³¹ ово није усамљен случај. Исак Сиријски, на пример, о највећим и најнедокучивијим богословским тајнама говори језиком телесне љубави; он говори о божанском продирању (пенетрацији) у људску душу, о божанском семену (сперми)... Уосталом, и сама Песма над песмама је препуна метафоричког казивања, тако да читалац може очекивати да, с обзиром на то да скоро свака реч алудира на нешто друго, и читава књига може имати, на неки начин, дубље и не тако очигледно значење.³² Све у свему, традиционално алегоријско тумачење Пнп. није без основа, али увек треба имати у виду да је оно *алејоријско*.³³

У свом првом значењу – библисти су једногласни, а и свако ко прочита спис исто то може закључити – Песма над песмама је љубавна песма,³⁴ својевремено веома популарна.³⁵ О љубави двоје младих пева се на веома нежан, лирски начин, али у исто време са снажним епским (херојским, ратничким) примесима и мотивима. Телесна љубав, еротска лепота и привлачност описују се кроз слике брдовитих предела, шума, воћњака, вртова, домаћих и дивљих животиња, хране. Спис је крцат ботаничким, зоолошким и географским мотивима,³⁶ које не треба покушавати тумачити као реално путовање, понекад чак ни као заиста постојеће локалитете, већ искључиво као метафоре.³⁷ Ово је добра прилика да још једном освестимо унутарбиблијски плурализам идеја и погледа на живот; у Причама Соломоновим 31,

³⁰ О овоме сажето код Пеликана, стр. 133–134. Такође Zakovitch, стр. 101.

³¹ У којој је кључан утицај одиграло несачувано Оригеново тумачење Пнп. као Соломонове драмске свадбене песме (Ехум, стр. 75).

³² Zakovitch, стр. 94.

³³ „Ипак, Пнп. није алегоријско дело, већ је накнадно подвргнута свесној алегоризацији, као што су стоици алегоријски тумачили Хомерове спевове, како би им дали философско оправдање“. Zakovitch, стр. 97.

³⁴ Да којим случајем живимо у 6. веку, овом изјавом бисмо се изложили опасности да нас осуди – ни мање ни више до – Пети васељенски сабор, који је 553. године у аргументацији за постхумну осуду Теодора Мопсуестијског, између осталог, навео и чињеницу да је он Пнп. тумачио као Соломонов покушај да оправда свој брак са фараономом кћерком (1 Цар. 11, 1) због чега је сматрао да јој у библијском канону није место (Ехум, стр. 73).

³⁵ Захваљујући чему је и ушла у канон свештених списа (Ехум, стр. 64, 72).

³⁶ Zakovitch, стр. 87–88.

³⁷ Ехум, стр. 45–47, 66–67.

30 сажет је темељно другачији став по питању телесне лепоте: „Љупкост је преварна и лепота ташта.“³⁸

Поред алегоријског, Пнп. је кроз историју рецепције наилазила на различите приступе, нарочито у 19. и 20. веку – драмске, свадбене, култне, феминистичке,³⁹ психоаналитичке...⁴⁰ „Нема књиге која је тумачена на више различитих начина од Песме над песмама“,⁴¹ у зависности од *Sitz im Leben* (животне ситуације) самога тумача.

Трудећи се да оправда наведено алегоријско тумачење, Елен Дејвис веома проницљиво повлачи занимљиву паралелу између приче првих двеју глава Постања и Песме над песмама. Са једне стране је пад, раздвајање од Бога и међу собом, јаз између човека и природе, природа која пушта трње и коров и постаје непријатељ човека. Са друге, пак, имамо слику љубави мушкарца и жене коју ништа не може нарушити, која је смештена у заиста рајске вртове природне хармоније.⁴² Песма над песмама, дакле, говори о три љубави – мушко–женској, затим између човека и Бога, и о љубави према природи,⁴³ која у односу човека и Бога поново постаје Еден. Тако, иако сама не помиње Бога нити на било који начин директно указује на њега, Песма над песмама се без остатка уклапа у библијски канон, јер оно што је у њој описано, на начин на који је описано, у ширем унутарбиблијском концепту живота и виђења света, без Бога није могуће. Можда је баш то био одлучујући аргумент приликом њеног прихватања у канон.⁴⁴

³⁸ Zakovitch, стр. 34. Чини нам се претераном Заковичева тврдња да овај стих из Премудрости одражава „општебиблијски став“, чему *једини* антипод налазимо у Пнп. У прилог овој примедби можемо навести места на којима лепота *не* наводи на грех: Пост. 24, 16; 29, 17–18; Изл. 2, 2; 1 Сам. 9, 2; 16, 12; 25, 3 („жена разумна и лепа“!), итд. и т. сл.

³⁹ Eхum, стр. 78–81.

⁴⁰ *Idem*, стр. 83–85. Ехум спомиње чак и неке савремене покушаје „посталегоријског“ (вероватно кованица по угледу на „постмодернизам“) порнографског и хомосексуалног тумачења.

⁴¹ Rowley, навод према Eхum, стр. 73.

⁴² Davis, стр. 240.

⁴³ Davis, стр. 236.

⁴⁴ Дејвисова у свом коментару повлачи многе паралеле и везе елементима старозаветне храмовне религије: храмом, Јерусалимом, Либаном, налази паралелне изразе и исказе код пророка... Иако је већина поређења (које нећемо разматрати појединачно, мада ћемо их у коментарском делу спорадично помињати) прихватљива, ипак, наш је лични утисак да су све те везе исувише необавезне да би биле планске. Дејвисова се на сваки начин труди да оправда богословско алегоријско виђење Песме над песмама, па се чини да то прелази у један идеолошки оквир. Сматрамо да би било плодотворније посматрати брачну љубав уопште као икону божанске љубави, те у том кључу ширити тумачење Песме над песмама, него кретати са позиције да је њен аутор имао намеру да опише божанску љубав.

Уочава се велика сличност Песме над песмама са љубавном и свадбеном поезијом околних народа, као и са античком љубавном поезијом уопште.⁴⁵ Нарочито је упечатљива сличност са староегипатском љубавном поезијом.⁴⁶

О времену настанка књиге свакако је тешко говорити, с обзиром на то да је у питању аисторична, свевремена тематика, те да се у књизи не помињу историјске личности осим Соломона, и нити један историјски догађај. Традиција, као и касније додат натпис,⁴⁷ приписују је Соломону. Језичка анализа расветљава присуство хебраизама и персизама, па чак и једне грчке речи (Пнп. 3, 9).⁴⁸ Књига је, према томе, коначно формирана у поствавилонском периоду. Харингтон држи да се то вероватно догодило у периоду политичког и религијског мира после Јездринае и Немијине реформе, у првој половини 4. века пре Христа.⁴⁹ Елен Дејвис даје мало шири период – од 4. до 2. века пре Хр.⁵⁰ Закович је датира још конкретније и касније – не раније од 3. века, с тим што је добар део садржаја настао раније и пре записивања преношен усмено.⁵¹ Било како било, мора се приметити да историјске околности настанка не играју нарочито важну улогу у тумачењу и разумевању Песме над песмама због – како смо већ приметили – њене тематске и садржинске свевремености.

Чињеница да је љубавна лирика веома слабо заступљена у другим књигама Танаха у многоме отежава тумачење Песме над песмама. Такође, велики број *אִפְסָ לַעֲדֹמַיִא* у њој, тј. речи које се у Библији јављају само једном, доприноси тежини тумачења.⁵²

Занимљиво је и вредно помена и мишљење Заковича (стр. 49): свештени мотиви су посветовњачени – преузети у љубавну поезију. Са друге стране, он истиче (стр. 97) да је могуће да су песме које су ушле у збирку Пнп. већ раније алегоријски тумачене, те да је алегоријско тумачење оставило утицај на коначну редакцију књиге.

Везу Пнп. са разним љубавним причама широм Старог Завета опширно разматра Закович (стр. 49–61).

⁴⁵ Exum, стр. 47–63.

⁴⁶ Davis, стр. 231.

⁴⁷ Joshua Bloch, „A Critical Examination of the Text of the Syriac version of the Song of Songs“, у *The American Journal of Semitic Languages and Literature*, Vol. 30, № 2 (Jan. 1922), стр. 108.

⁴⁸ О речнику Пнп. опширније код Заковича, стр. 64–66.

⁴⁹ Harrington, стр. 307.

⁵⁰ Davis, стр. 231.

⁵¹ Zakovitch, стр. 66. На усмено преношење Пнп. указују и уочљиве фразе које се неколико пута понављају, а које су могле служити као вођице за памћење (Zakovitch, 73).

⁵² Таквих речи је чак 49 (*Encyclopaedia Judaica*, Vol. 19 (Som – Tn), USA: Thomson Gale, 2007, стр. 14).

Готово недвосмислено, љубав о којој говори овај спис је доживотно одана (8, 6) моногамна (6, 3.8–9; 4, 12) љубав. Једно за друго, они су јединствени (2, 2–3). Њихова љубав је унеколико пркосна и хвалисава (нарочито видети одломке 1, 6; 5, 1; 5, 8–6, 3), али се најинтимнији њен чин одиграва далеко од туђих очију, неузнемирено (2, 7; 3, 5; 8, 4). Упечатљиво је, такође, да – слично првим двама главама Постања – идеал представља потпуна равноправност и једнака вредност Њега и Ње. Како примећује Дејвисова,⁵³ ова порука Песме над песмама носи висок мисионарски потенцијал у савременом свету, чија девалвирана култура проповеда „слободну љубав“. Йубав Њега и Ње је безусловна, она подноси жртве и превазилази све препреке. За разлику од паганских култова, у којима је сексуални чин пут ка пољопривредној плодности, али и од јеврејског схватања брака, према ком је његов циљ рађање деце, љубав у Песми над песмама је самоциљ, о последицама или производима кога нема ни најмање речи, и ком је све подређено.⁵⁴

Са друге стране, по питању сексуалних односа пре брака Пнп. је либерална.⁵⁵ Она разбија устаљене социјалне оквире и смело им пркоси. Нема основа тврдити да су Он и Она у браку. Штавише, напротив, њихов однос је социјално неприхваћен (њена браћа, градски стражари). Па ипак, по нашем суду, не треба настојати на томе да је однос Њега и Ње ванбрачан, јер то не представља интересовање Песме над песмама. Њено основно интересовање је да је „љубав моћна као смрт“ (8, 6) и да истинској љубави нема препрека, па биле оне и социјалног карактера.

Пнп. носи сву динамичност и превртљивост игре завођења и љубавних односа. Он и Она су наизменично заинтересовани и незаинтересовани, активни и пасивни, чезнутљиви и повређени. Он је помало груб, гледа на ствари приземније и телесније. Она често остаје напуштена, без објашњења.⁵⁶ Ипак, како се крећемо кроз песму, Она успева да Га снажније веже за себе.

Ипак, ни идеал моногамије није хомоген, и постоје места која га доводе у питање: 1, 4 („славићемо љубав твоју изнад вина“ – говоре у јеврејском тексту кћери Јерусалима Њему), можда 1, 6 (са тумачењем „поставише ме за чуварку винограда јер виноград свој нисам сачувала), као и 5, 1 („Једите, пијте, и напијте се, браћо!“). Такође, израз „дом мајке моје“ (3, 4) говори да Њена мајка није једина жена Њеног оца. Све у свему, чини се да Пнп. по питању сексуалног морала носи не-

⁵³ Davis, стр. 235.

⁵⁴ Davis, стр. 253.

⁵⁵ Zakovitch, стр. 82.

⁵⁶ Његово нестајање се може посматрати као песнички инструмент – подстицај на поновно и поновно описивање Његове лепоте и Њене заљубљености (Exult, стр. 6).

колико различитих гледишта (упоредити, на пример, могућа значења стихова 1, 6; 4, 12; 5, 1б), те да је по том питању некохерентна.

Насупрот тадашњим културолошким схватањима полности, женски пол је наглашенији (више се говори о Њој него о Њему; женски пол је иначе заступљенији од мушког; њена браћа спречавају њихову љубав, али она устаје против социјалних норми и братске власти).⁵⁷ У целој песми „ја“ изговара једино Она. Ово је, дакле, једна од старозаветних књига које су „феминистичније“ од просека.⁵⁸

Веома је занимљива чињеница да је Песма над песмама готово цела (осим, евентуално, „Химне љубави“ – 8, 6б–7) написана управним говором. Неколико лица изговарају речи, и није лако одредити ко би могли бити актери, а понекад ни ко од њих изговара одређене речи или коме их упућује. Често реченицу почиње један, а завршава други актер. Као текст, Песма над песмама подсећа на драмски текст ком недостаје списак лица и подела улога.⁵⁹ „Сцене се стално мењају, и то без очигледне логике“, као у сну.⁶⁰ У вези са овим, још једном наводи мо Заковичево мишљење да је Пнп. збирка поезије.

Већ смо истакли да једини лик који се по имену помиње у Песми над песмама јесте цар Соломон. Величанствени Соломон је у Библији, између осталог, познат и по томе што „имаше жена царица седам стотина, и три стотина иноча“ (1 Цар. 11, 3). Осим тога, он „беше већи од свих царева земаљских богатством“ (1 Цар. 10, 23). Ова два мотива су, заправо, једини мотиви кроз које Соломон присуствује у песми. Ле-

⁵⁷ О последњем видети коментарске фусноте на јеврејски текст 8, 9–10. Такође Zakovitch, стр. 45.

⁵⁸ Опширније о овоме код Заковича у поглављу „Frauen-Lyrik“ (стр. 42–46). Из „феминистичности“ Пнп. он закључује да су вероватно велики део написале женске особе (стр. 46; такође Ехит, стр. 65). Нарочито видети фусноту на јеврејски текст 7, 11. Било како било, за разлику од већег дела љубавних песничих антологија, Пнп. изврсно преноси и мушку и женску тачку гледишта (Ехит, стр. 66).

⁵⁹ У исходном преводу покушаћемо да дамо једну целовиту слику о томе ко када говори и коме упућује своје речи, тј. да допишемо списак лица и да поделимо улоге. Закович (стр. 37–38) сматра да је покушај драмског тумачења Пнп., или њеног тумачења као свадбене песме, узалудна работа, јер је то ипак само збирка песма, као и због тога што је овај жанр био непознат Јеврејима. Међутим, према раније наведеним Заковичевим речима, и поред своје хаотичности, Пнп. је *добро организована* збирка песама. Не претендујемо на посматрање Пнп. као драмске целине, али се драмски елементи у њој не могу порећи, а неки делови су очигледно свадбеног порекла, у ком контексту су постављани на једну мини-позорницу театарности, карактеристичне за све социјално важне догађаје у свим временима човековог постојања. Уосталом, таквих покушаја је бивало у историји рецепције, нпр. Александријски кодекс одређује улоге, док Синајски кодекс има и драматске белешке (Ехит, стр. 29). На крају крајева, интерпретација не значи само реконструкцију, него и креативан приступ тексту.

⁶⁰ Davis, стр. 238.

пота Ње је слична Соломоновом богатству (1, 5). Сва величанственост цара Соломона (3, 7–11) и мноштво његових жена (3, 10b) засењена је појавом Ње (нагли прелаз 4, 1). И поред изобилног Соломоновог винограда, који даје плод на претек, Њему је дражи његов виноград – Она (8, 11–12). Њен истински цар је Он (1, 12), а Она Његово истинско богатство (8, 12) и „кћер племићка“ (7, 2). Соломон је оличење материјалног богатства и раскоши (злато, сребро, слоновача, зачини, драго камење, кедар и чемпрес...).⁶¹ Песма над песмама о Соломону говори иронично и подсмешљиво.⁶²

Једну од „улога“ играју „кћерке Јерусалима“. Оне се везују за Соломона, као његове љубавнице (3, 10). Оне су Њене саговорнице, можда другарице. Кћерке Јерусалима у Песми над песмама играју улогу сличну хору у класичним грчким драмама.⁶³ Оне Њу питају чиме се то Он издваја од осталих мушкараца (5, 9). Она их неколико пута заклиње да их не ометају. Оне су одушевљене Соломоновим богатством, али и Његовом лепотом. С обзиром на то да се сви пријатни тренуци „љубавне приче“ везују за природу и рурално окружење, а да је са градом углавном повезана патња (3, 2–3; 5, 7), може се рећи да је Јерусалим са својим кћеркама овде, на неки начин, знак љубавне патње.⁶⁴ Па ипак, та тврдња се не може извести до краја, јер и она је „Суламка“ (Јерусалимљанка, 7, 1), и она можда живи у граду (3, 2; 5, 7), па ипак је везана за пољопривреду (1, 6; 1, 5). Такође, град није само симбол патње, него и метафора лепоте (4, 4; 6, 4).

Сличну (мада не тако истакнуту) улогу играју његови другови (8, 13). Они су ту да би се он пред њима похвалио и да би истакао да она припада само њему (1, 8; 8, 13–14).

Њена браћа и чувари града су представници традиционалних норми мушко-женских односа, у којима је жена потчињена мужу. Браћа се према Њој односе са изузетном љубомором (1, 6; 8, 8–9), а чувари града је сматрају проститутком (3, 3; 5, 7).

Што се тиче кохерентности списка, једини одломак у вези са којим постоје мишљења да је касније додат је 8, 8–12,⁶⁵ с обзиром на то да он, у виду каквог наравоученија, унеколико екскурсира у односу на основни ток „приче“. Па ипак, ни сама „прича“ – као што смо већ истакли – није кохерентна, тако да је тешко дати коначан суд. Све у свему, тумач Песме над песмама, с обзиром на њену сасвим другачију структуру у

⁶¹ Zakovitch, стр. 41.

⁶² Zakovitch, стр. 41–42.

⁶³ Zakovitch, стр. 252. Такође, Exum, стр. 2.

⁶⁴ Zakovitch, стр. 246.

⁶⁵ Davis, стр. 299.

односу на све остале књиге Старог Завета, бива принуђен да се задовољи већим бројем хипотеза него што је то случај са тумачењем других књига Танаха. Разумети до краја Песму над песмама једнако је тешко – вероватно немогуће – као и до краја разумети и саму љубав као такву, љубав Њега, корпоративних личности, љубавних Адама и Еве, који собом обухватају све љубавнике свих времена.

Пнп. 1 – масоретски текст

Скраћенице:

Gesenius – Gesenius, H. W. F. (1996), *Hebrew–Chaldee Lexicon to the Old Testament*, Baker Books, Grand Rapids.

BDB – Brown, Driver, Briggs (2000), *Hebrew and English Lexicon*, Oak Harbor (електронско издање).

BW6 – граматичко-лексички фонд рачунарског програмског пакета BibleWorks6, © 2005, BibleWorks LLC, верзија текста: WTT – BHS Hebrew OT (4th ed.).

- 1, 1. שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה:
 Песма⁶⁶ над песмама, која је Шеломоова.⁶⁷
- 1, 2. יִשְׁקֶנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים הִרְדֵּךְ מִיַּי:
 Нека ме пољуби⁶⁸ пољупцима уста његових, јер боља љубав⁶⁹ твоја⁷⁰ од вина,
- 1, 3. לְרִיחַ שְׁמֵיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן הַתֹּרֶק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהַבֹּד:
 и мирис уља твојих добар. Уље проливано име (је) твоје, зато девојке воле те.⁷¹

---

⁶⁶ שִׁיר – песма у смислу певања (BW6). Из техничких разлога, фусноте не стављамо на изворни текст, него на српски, док ћемо их у следећем поглављу стављати на изворни текст.

⁶⁷ Лична имена и географске називе овде преносимо у изворном облику. У завршном преводу ћемо се, као и у много чему осталом, ослонити на Септуагинтину транскрипцију, која је српском језику много ближа, будући примљена преко старословенског.

⁶⁸ У избору између презентског и футурског значења јеврејског имперфекта водили смо се превасходно (мада не увек) формама у тексту Септуагинте.

⁶⁹ דָּר – телесна љубав (Davis, стр. 242), али и дојке (Zakovitch, стр. 111–112). О овоме опширније у фусноти на исти стих Септуагинтиног текста.

⁷⁰ Мушки род. Род глагола и заменица, који је у граматици јеврејског језика јако заступљен, може нам бити од велике помоћи у одређивању „улога“.

⁷¹ Стидљиво прижељкујући да је пољуби, она му изјављује љубав, али индиректно

- 1, 4. מִשְׁכְּנֵי אֶתְרֹךְ נְרוֹצָה הֵבִיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְעִלָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִפְקְרָה רִדְיָךְ מִיַּיִן מִיִּשְׁרָיִם אֶהְבֹּדָ: ס
 Повуци⁷² ме. За тобом⁷³ трчаћемо.⁷⁴ Увео ме цар у одају његову. Обрадоваћемо се и узвеселићемо се због тебе,⁷⁵ и славићемо⁷⁶ љубав твоју⁷⁷ изнад вина. Са правом⁷⁸ заводеле су те.⁷⁹
- 1, 5. שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֹאזָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֶהֱלִי קָדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֵמָה:
 Црна⁸⁰ сам ја, али дражесна, кћерке Јерушалајима, као шатори Кедра, као завесе Шеломоа.
- 1, 6. אֶל־תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁתַּחֲרַחֲת שְׁשׁוּפַחְתִּי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנִי אֲנִי נְחֹרֵבִי שְׁכְנִי נִשְׂרָה אֶת־הַכְּרָמִים כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִשְׂרָתִי:
 Нећете гледати⁸¹ ме, што ја сам црнкаста, што погледало ме је сунце. Синови мајке моје разгневили су се на мене, поставили су ме (за) неговатељку винограда, виноград мој нисам неговала.⁸²
- 1, 7. הִגִּידָה לִּי שְׂאֵהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִחָרִים שְׁלֵמָה אֲהִיָּה עֵמֶטָה עַל עֲרֹרֵי הַכְּבֹרֶךְ:
 Објави мени (ти), кога воли душа моја, где пастирствујеш, где лежиш (у) подне. Зашто да будем кружећа⁸³ око стада другова твојих?
- 1, 8. אִם־לֹא תִדְעֵי לֶךְ הִפְּחָה בְּנָשִׁים צְאִילֶךְ בַּעֲקֵבֵי הַצֹּאן וְרַעֲוִי אֶת־נִדְחֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרְעִים: ס
 Ако не знаш ти, најлепша међу женама, изађи ти у траговима стада и напасаж јариће твоје изнад шаторâ пастирствујућих.

(Zakovitch, стр. 113).

⁷² М. р.

⁷³ М. р.

⁷⁴ За Њега су, очигледно, заинтересоване многе девојке (Zakovitch, 114).

⁷⁵ М. р.

⁷⁶ Exum, стр. 92.

⁷⁷ М. р.

⁷⁸ Исто читање у Пс. 9, 9: Он ће судити васељени у *йравди* – במִישְׁרָיִם.

⁷⁹ М. р. Стиче се утисак да се Њему обраћају наизменично Она и многе девојке, те да му она изјављује љубав, указујући на то како се он са разлогом свиђа свим девојкама.

⁸⁰ Црна кожа је негативно одређење, као у Јов. 30, 30 или Плач 4, 8 (Zakovitch, стр. 117).

⁸¹ Мушки род глагола који се односи на женске особе карактеристика је позног старозаветног старојеврејског (Zakovitch, стр. 66). Слично је у 2, 5; 2, 7; 3, 5; 5, 8; 8, 4; можда 5, 1 и 7, 1, па чак и у 8, 13. Са друге стране, вокатив упућен женским особама у Пнп. налазимо и у граматичком женском роду (нпр. 3, 11).

⁸² נִשְׂרָה – чувати, стражарити; неговати (BW6). Два могућа значења. Прво: она није сачувала своју невиност, па су је браћа казнила. Међутим, она се тиме хвали пред кћерима Јерусалима, које јој завиде на слободи, пре свега слободи од друштвених норми (Zakovitch, 120). Друго: браћа су је одредила за неговатељку винограда, због чега она није могла да негује сопствену лепоту (Exum, стр. 105–106). Сматрамо да се у општу атмосферу љубавне оданости више уклапа друго могуће значење, али другачија могућност свакако остаје.

⁸³ אֵמֶטָה – покрити, завити, замотати (BDB). Слободнији превод: кружити.

- 1, 9. לִסְסָתִי בְּרִכְבֵּי פָרְעָה דְּמִיתִיךָ רַעֲיָתִי:
Кобили мојој у кочијама фараона⁸⁴ упоредио сам тебе, друго моја.
- 1, 10. נֶאֱוִי לְחַנּוּךְ בְּתַרְיִם צְנֹאֲרֶךְ בְּחַרוּזִים:
Постали су љупки образи твоји⁸⁵ (као) грлице, врат твој (као) ниске.
- 1, 11. תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נִקְדוּחַת הַכֶּסֶף:
Плетеницу (од) злата израдићемо ти са капљицама сребра.
- 1, 12. עַד־שֶׁהִמְלִיךְ בְּמִסְבּוֹ נִרְדֵּי נִתַּן רִיחֹו:
Док (је) онај који је цар у седишту⁸⁶ његовом, нард мој је дао мирис свој.
- 1, 13. צָרוֹר הַמֶּרֶוּ דוֹדִי לִי בֵּין שְׂרָי וְלֵוִי:
Букет мире вољени мој мени (је), између дојки мојих преноћиће.
- 1, 14. אֲשַׁבֵּל הַכֶּפֶרוּ דוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גִּדִּי: ס
Свежањ кане вољени мој мени (је) у виноградима Ен Гедија.⁸⁷
- 1, 15. הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים:
Гле, ти лепа (си), друго моја, гле, ти лепа (си), очи твоје (су) голубице.⁸⁸
- 1, 16. הִנֵּךְ יָפָה דוֹדִי אֶף נָעִים אֶף־עֲרֻשְׁנוּ רַעֲנָנָה:
Гле, ти леп (си), вољени мој, такође дражесан. Такође, постеља наша (је) зелена.⁸⁹

---

⁸⁴ Веома моћна еротска слика. Наиме, у ратне кочије египатских фараона упрезани су искључиво ждрепци. Један од ратних трикова био је пустити ждребицу на непријатељску коњицу, чиме би се ждрепци усплахирили и постали неспособни за борбу (Zakovitch, стр. 128). На сличан начин Она узбуђује Њега.

⁸⁵ Ж. р.

⁸⁶ מִסְבָּ – окружити (BW6), отуда седишта или лежаљке распоређене у круг, латински триклинијум (Gesenius).

⁸⁷ Ен Геди је у антици био познат по производњи аромата (Zakovitch, стр. 131).

⁸⁸ Голубица је била симбол египатске богиње љубави Астарте или Иштар (Davis, стр. 247). О евентуалном пореклу Песме над песмама из паганске култне поезије околних народа видети Zakovitch, стр. 36–37. Чак и да је тако, ови елементи су хебраизовани, а њихова паганска нота неутрализована.

⁸⁹ רַעֲנָן – свеже, зелено, раскошно. Сликвито – њихов дом је шума (Zakovitch, стр. 134).

- 1, 17. קָרָה בְּתֵינִי אֲרִיזִים (רחיטני) בְּרוּחִים:
 Гредe дома нашег (cy) кедри, даске наше чемпреси.⁹⁰

Пнп. 1 – септуагинтски текст

Скраћенице:

Senc – Senc, Stjepan (prir.) (1910, fotot. reprint 1991), *Grčko–hrvatski rječnik za škole*, Zagreb.

LEN – Lust, J., Eynikel, E. & Hauspie, K. (2003), *A Greek–English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

LSD – Liddell, Scott & Drisler (1897), *A Greek–English Lexicon*, New York.

BW6 – граматичко-лексички фонд рачунарског програмског пакета BibleWorks6, © 2005, BibleWorks LLC, верзија текста: BGT – BibleWorks Greek LXX/BNT.

1, 1. ἄσμα ἁσμάτων ὃ ἐστὶν τῷ Σαλωμων	1, 1. Песма песама, која је Соломону.
1, 2. φιλησάτω ⁹¹ με ἀπὸ φιλημάτων ⁹² στόματος αὐτοῦ ὅτι ἀγαθοί. ⁹³ μαστοί ⁹⁴ σου ὑπὲρ οἶνον	1, 2. Нека ме пољуби од пољубаца усана својих, јер (cy) добре дојке твоје изнад вина
1, 3. καὶ ὀσμὴ μύρων ⁹⁵ σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα ⁹⁶ μύρον ἐκκευθὲν ὄνομά σου διὰ τοῦτο κέάνιδες ἠγάπησάν σε	1, 3. и мирис етеричних уља твојих изнад свих зачина. Етерично уље разливано (је) име твоје. Због тога девојке завољеше те.

⁹⁰ קָרָה – чемпрес (*Cupressaceae*) или јелка (род *Abies*) (BW6). Кедар и чемпрес, осим тога што су међу основним материјалима Соломоновог храма, имају религијску важност у вавилонском култу плодности (Ellen E. Davis, исто, стр. 248).

⁹¹ φιλέω – волети, љубити, целивати (BW6), миловати (Senc).

⁹² φίλημα – пољубац (BW6, LEN), миловање (Senc).

⁹³ Позитив у значењу компаратива.

⁹⁴ μαστός – дојка, брежуљак (Senc). Закович (стр. 111) ово читање сматра погрешним преводом, с обзиром на то да у 1, 2–4 очигледно Она говори Њему. У Септуагинтином преводу реч „μαστοί“ јавља се 13 пута, и то 8 пута (1, 13; 4, 5; 7, 4; 7, 8; 7, 9; 8, 1; 8, 8; 8, 10) као превод јеврејске речи יָדָה, чије је изворно значење везано за планину, брежуљак, узвишење, те која у Пнп. очигледно означава дојке, а 5 пута (1, 2; 1, 4; 4, 10; 6, 11; 7, 13) као превод речи רָחַם, која у принципу значи телесну љубав, мада може означавати и дојке (Zakovitch, 111–112). Ипак, других 5 контекста указују пре на телесну љубав тј. чин вођења љубави, док Септуагинтино читање не оставља утисак логичног. Према томе, по овом питању треба се држати јеврејског текста.

⁹⁵ μύρον – етерично уље, мирис (парфем) (BW6).

⁹⁶ МТ не чита „ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα“.

1, 4. εἴλικυσάν⁹⁷ σε ὀπίσω σου εἰς ὄσμην μύρων σου⁹⁸ δραμοῦμεν εἰσήνεγκέν⁹⁹ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμίειον¹⁰⁰ αὐτοῦ ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοὶ ἀγαπήσομεν μαστούς¹⁰¹ σου ὑπὲρ οἶνον εὐθύτης¹⁰² ἠγάπησέν σε

1, 5. μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ θυγατέρες Ἱερουσαλημ ὡς σκηνώματα Κηδαρ ὡς δέρρεις Σαλωμων

1, 6. μὴ βλέψητέ με ὅτι ἐγὼ εἰμι μεμελανωμένη ὅτι παρέβλεψέν¹⁰³ με ὁ ἥλιος υἱοὶ μητρός μου ἐμαχέσαντο¹⁰⁴ ἐν ἐμοί ἔθεντό με φυλάκισαν ἐν ἀμπελώσιν ἀμπελώνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα

1, 7. ἀπάγγελιόν μοι ὄν ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ μου ποῦ ποιμαίνεις ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ μήποτε γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἐταίρων σου

1, 8. ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτὴν ἢ καλὴ¹⁰⁵ ἐν γυναιξίν ἔξελθε σὺ ἐν πτέρυαις τῶν ποιμνίων καὶ ποιμαίνε τὰς ἐρίφους σου ἐπὶ σκηνώμασιν τῶν ποιμένων

1, 9. τῇ ἵππῳ μου ἐν ἄρμασιν Φαραω ὠμοίωσά σε ἢ πλησίον μου

1, 10. τί ὠραιώθησαν¹⁰⁶ σιαγόνες σου ὡς τρυγόνες τράχηλός σου ὡς ὀρμίσκοι

1, 4. Нека привуче те! За тобом, у мирису етеричних уља твојих трчаћемо. Унесе ме цар у скривницу своју. Обрадовали бисмо се и били развеселени у теби. Волеће (они) дојке твоје изнад вина. Праведност заволе те.

1, 5. Црна сам, али лепа, кћери Јерусалима, као шатори Кидра, као кожуси Соломона.

1, 6. Кад не бисте гледали ме, јер ја сам оцрњена, јер попреко погледа ме сунце. Синови мајке моје успротивише ми се, поставише ме (за) чуварку у виноградима, (јер) виноград мој не сачувах.

1, 7. Извести ми, (ти) кога заволе душа моја, где пастирствујеш, где спаваш у подне, да не бих била као лутајућа по стадима другова твојих.

1, 8. Ако не би знала сама, најлепша у женама, изађи ти у трагови-ма пастве и пастирствуй јариће своје изнад шаторâ пастирâ.

1, 9. Кобили мојој у кочијама фараона упоредих тебе, блиска моја.

1, 10. Како бише улепшани образи твоји као грлице, врат твој као бисерне огрлице.

⁹⁷ ἔλκω – повлачити, привлачити (BW6), узбуђивати (LEH).

⁹⁸ МТ не чита „εἰς ὄσμην μύρων σου“.

⁹⁹ Од εἰσφέρω.

¹⁰⁰ ταμίειον – тајна соба (BW6), ризница, складиште (Senc), одаја (LEH).

¹⁰¹ Видети фусноту на исту реч у стиху 1, 2.

¹⁰² εὐθύτης – праведност, правда, исправност (BW6). Бирамо логичније читање објашњено у фусноти на исти стих масоретског текста.

¹⁰³ παραβλέπω – погледати попреко, прекорно (BW6, LEH, LSD).

¹⁰⁴ μάχομαι – ратовати, свађати се, противити се, приговорити (Senc).

¹⁰⁵ Позитив у значењу суперлатива.

¹⁰⁶ Аорист пасив 3. л. мн. Превод активом презента: „како су љупки“.

1, 11. ὁμοιώματα χρυσοῦ ποιησομέν
σοι μετὰ στιγμάτων¹⁰⁷ τοῦ ἀργυρίου
1, 12. ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς ἐν ἀνακλίσει¹⁰⁸
αὐτοῦ νάρδος¹⁰⁹ μου ἔδωκεν¹¹⁰ ὄσμην αὐτοῦ
1, 13. ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς¹¹¹
ἀδελφιδός¹¹² μου ἐμοὶ ἀνὰ μέσον τῶν
μαστῶν μου αὐλισθήσεται¹¹³
1, 14. βότρυς¹¹⁴ τῆς κύπρου¹¹⁵ ἀδελφιδός
μου ἐμοὶ ἐν ἀμπελώσιν Εγγαδδι
1, 15. ἰδοὺ εἶ καλή ἢ πλησίον
μου ἰδοὺ εἶ καλή ὀφθαλμοί σου
περιστέραί¹¹⁶
1, 16. ἰδοὺ εἶ καλός ὁ ἀδελφιδός μου
καί γε ὠραῖος πρὸς¹¹⁷ κλίην ἡμῶν
σύσκιος¹¹⁸
1, 17. δοκοὶ οἴκων ἡμῶν κέδροι¹¹⁹
φατιώματα ἡμῶν κυπάρισσοι¹²⁰

1, 11. Слику (од) злата начиниће-
мо ти, са украсима (од) сребра.
1, 12. Док (је) цар у наслону свом,
нард мој даде мирис свој.
1, 13. Букет мире браћани мој
мени (је), у сред дојки мојих
преноћиће.
1, 14. Букет кане браћани мој ме-
ни (је) у виноградима Енгада.
1, 15. Гле, јеси лепа, блиска мо-
ја, гле, јеси лепа, очи твоје (су)
голубице.
1, 16. Гле, јеси леп, браћани мој, и
заиста љубак. Такође, постеља на-
ша (је) засенчена.
1, 17. Греде (су) дома нашег ке-
дри, сводови наши чемпреси.

¹⁰⁷ στιγμήμα – знак, украс, шара (ЛЕН).

¹⁰⁸ ἐν ἀνακλίσει – за столом (ЛЕН).

¹⁰⁹ Нард (*Nardostachys grandiflora* или *Nardostachys jatamansi*) је биљка, веома бли-
ски сродник сличних својстава са валеријаном (*Valeriana officinalis*). Веома скупocen
мирис, довожен из Непала и са Хималаја (Zakovitch, стр. 129).

¹¹⁰ Аорист, 3. л. ј.

¹¹¹ стаκτή – мира (*Commiphora myrrha*), основни састојак смоле измирне (смирне).

¹¹² У црквенословенском преводу „брат“. ἀδελφιδός – брат, рођак, вољени (BW6).

¹¹³ αὐλίζομαι (црквенословенски „водворитисја“) – преноћити, преноћити под ве-
дрим небом (Senc), од αὐλή – двориште.

¹¹⁴ βο, τρυγ – грозд, букет (ЛЕН).

¹¹⁵ Κύπρος – кана (*Lawsonia inermis*) (ЛЕН), дрво које се користи за добијање боје.

¹¹⁶ περιστέρα – породица голубова (*Columbidae*) (BW6).

¹¹⁷ πρὸς – поврх тога, такође, уз то (ЛЕН).

¹¹⁸ σύσκιος (придев) – у густој сенци (BW6), обрастао густим дрвећем (Senc), се-
новит (ЛЕН).

¹¹⁹ κέδρος – кедр (*Cedrus*), род дрвећа, припада породици борова (*Pinaceae*). У Ста-
ром Завету се не једном помиње либански кедр (*Cedrus libani libani*), веома квалите-
тан грађевински материјал.

¹²⁰ κυπάρισσος – дрво из породице чемпреса (*Cupressaceae*). κυπάρισσος – чемпрес,
чемпресовина (BW6). Чемпрес је у разговорном српском познат још и као јела, што је
забележено у Даничићевом преводу овог стиха. Због високог садржаја смоле, дрво је
квалитетан грађевински материјал.

Исходни текст превода

^{1,1} Песма над песмама, Соломонова.

(Она кћеркама Јерусалима) ^{1,2} Нека ме пољуби пољупцем усана својих, *(Њему)* јер боља је љубав твоја од вина, ^{1,3} и мирис уља твојих добар је. Уље разливано име је твоје, стога те девојке воле. *(Она Њему)* ^{1,4} Повуци ме! *(Кћерке Јерусалима Њему)* За тобом трчаћемо! *(Она кћеркама Јерусалима)* Увео ме цар у одају своју! *(Кћерке Јерусалима Њему)* Радоваћемо се и веселити због тебе, славићемо љубав твоју, боље од вина! *(Она Њему)* Са правом волеле су те!

(Она кћеркама Јерусалима) ^{1,5} Црна сам, ал' лепа, кћерке Јерусалима, као шатори Кедра, као кожуси Соломонови. ^{1,6} Не гледајте што сам тамнопута – опалило ме сунце. Синови мајке моје разгневише се на мене, одредише ме да негујем винограде, виноград свој због тога нисам неговала.

(Она њему) ^{1,7} Извести ми, вољени душе моје, где пастирујеш, где почиваш у подне, да не бих лутала по стадима другова твојих. *(Он Њој)* ^{1,8} Ако ли не знаш, најлепша међу женама, изађи за траговима пастве и напасај козице своје над шаторима пастирским.

(Он Њој) ^{1,9} Ждребици мојој у коњици фараона слична ти си, рођена моја. ^{1,10} Како су љупки образи твоји – ко грлице, врат твој ко бисерне огрлице! ^{1,11} Накит од злата начинићемо теби, са капљицама сребра.

(Она кћеркама Јерусалима) ^{1,12} Док цар је на престолу своме, нард мој испушта мирис свој. ^{1,13} Букег мире рођени мој мени је: међ дојкама мојим провешће ноћ. ^{1,14} Свежањ кане вољени мој мени је у виноградима Енгада.

(Он Њој) ^{1,15} Како си лепа, рођена моја, како си лепа – очи ти голубице! *(Она Њему)* ^{1,16} Како леп си, рођени мој, и како љубак! Постеља наша у сенци свежине; ^{1,17} дом наш – греде му кедр, кровни свод чемпреси.

Извори и литература

Библијски текстови:

Рачунарски програмски пакет „BibleWorks6“, © BibleWorks LLC, 2005.
– јеврејски масоретски текст: WTT (BHS Hebrew Old Testament 4th ed.)
– грчки Септуагинтин текст: BGT (BibleWorks Greek LXX/BNT)
– руски синодски превод (RST)
– речничко-граматички фонд
Biblia Hebraica Stuttgartensia (1997), Fünfte, verbesserte Auflage, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Rahlfs, A. (ed.) (1979), *Septuaginta*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Црквенословенски текст: *Пѣснь и ъсней* (2002), електронски пројекат „Славянская Библия“, Донецк, <http://www.lib.ru/HRISTIAN/BIBLIYA/old/sol.pdf> (приступљено 15. 6. 2011. године).

Савремени руски превод: *Библия – современный русский перевод* (2011), Москва: РБО.

Даничићев превод (еквивизирани текст): Пројекат „Свето Писмо“ Интернет-портала Живе речи утехе, <http://www.pouke.org/svetopismo/> (приступљено 13. 6. 2013. године).

Премудрости Ијуса сина Сираховој, у српском преводу Митрополита Амфилохија Радовића, <http://www.pravoslavje.net/index.php?title=Сирах> (приступљено 13. 6. 2013. године).

Текстолошка истраживања:

Вайнгрин, Дж. (2002), *Введение в текстологию Ветхого Завета*, Москва: ББИ.

Тов, Е. (2001), *Textual Criticism of the Hebrew Bible* (2nd ed.), Minneapolis: Fortress Press, Assen: Royal Van Gorcum.

Тов, Е. (1999), *Hebrew and Greek Bible: Collected Essays on the Septuagint*, Leiden – Boston – Köln: Brill.

Pelikan, J. (2005), *Whose Bible is it? A Short History of the Scriptures*, New York: Viking, Penguin Group.

Шнидевинд, В. (2011), *Како је Библија постала књига*, Крагујевац: Каленић.

Fernández Marcos, N. (2000), *The Septuagint in Context: Introduction to the Greek Version of the Bible*, Leiden – Boston – Köln: Brill.

Десницкиј, А. (2007), *Писание – предание – современность*, Киев: Центр православной книги.

Десницкиј, А. (2011), *Введение в библейскую экзегетику*, Москва: ПСТГУ.

Уводна ишшања и коментари:

Barton, J., and Muddiman, J. (ed.) (2001), *The Oxford Bible Commentary*, Oxford.

Bloch, J. (1922), „A Critical Examination of the Text of the Syriac version of the Song of Songs“, у *The American Journal of Semitic Languages and Literature*, Vol. 30, № 2 (Jan. 1922).

Davis, E. F. (1989), *Proverbs, Ecclesiastes, and the Song of Songs* (Westminster Bible Companion), Westminster John Knox Press.

Dirksen, P. B. (1989), „Song of Songs III 6–7“, у *Vetus Testamentum*, Vol. 39, Fasc. 2 (Apr., 1989), стр. 219–225.

Exum, J. C. (2005), *Song of Songs: A Commentary*, Louisville: Westminster John Knox Press.

Garrett, D. A. (2004), *Song of Songs*, WBC 23B, Nashville: Nelson.

Harrington, W. (1987), *Uvod u Stari zavjet: spomen obećanja*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Kingsmill, E. (2009), *The Song of Songs and the Eros of God*, Oxford University Press.

Kreeft, P. (1989), *Three Philosophies of Life – Ecclesiastes: Life as Vanity; Job: Life as Suffering; Song of Songs: Life as Love*, Ignatius Press.

Landy, F. (1979), „The Song of Songs and the Garden of Eden“, у *Journal of Biblical Literature* 98:4, December 1979.

Noegel, S. and Rendsburg, G. (2009), *Solomon's Vineyard: Literary and Linguistic Studies in the Song of Songs*, Society of Biblical Literature.

Robinson, G. (1902), „An outline for Studying the Song of Songs“, у *The Biblical World*, Vol. 20, № 3 (Sep. 1902).

Taylor, H. (2009), *Union and Communion or Thoughts on the Song of Solomon*, Dodo Press.

Zakovitch, Y. (2004), *Das Hohelied*, HThKAT [Herders Theologischer Kommentar zum AT], Verlag Herder.

Кубат, Р. (2008), *Основе старосавезне антропологије*, Београд – Нови Сад: ПБФ.

Милин, Д. (1991), *Увод у Свето писмо Старој завети (ошши geo)*, Београд.

Речници и енциклопедије:

Brown, F., Driver, S. R., Briggs, C. A. (2000), *Hebrew and English Lexicon*, Oak Harbor (електронско издање).

Slonik, F., Berenbaum, M. (2007), *Encyclopaedia Judaica*, vol. 19 (Som – Tn), USA: Thomson Gale.

Gesenius, H. W. F. (1996), *Hebrew–Chaldee Lexicon to the Old Testament*, Grand Rapids: Baker Books.

Liddell, H. G., Scott, R., & Drisler, H. (1897), *A Greek–English Lexicon*, New York.

Lust, J., Eynikel, E. & Hauspie, K. (2003), *A Greek–English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Porter, S. E. (ed.) (2007), *Dictionary of Biblical Criticism and Interpretation*, London – New York: Routledge.

Senc, S. (prir.) (1910, fotot. repr. 1991), *Grčko–hrvatski rječnik za škole*, Zagreb.

Vanhoozer, K. J. (gen. ed.) (2005), *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Grand Rapids: Baker Book House Company, London: Society for Promoting Christian Knowledge.

Примљено: 20. 9. 2013.
Исправљено: 1. 11. 2013.
Одобрено: 25. 11. 2013.

TEXTOLOGICAL ASPECTS IN THE EXEGESIS OF THE FIRST CHAPTER OF THE SONG OF SONGS

Ivan Nedić

*Faculty of Orthodox Theology
University of Belgrade*

Summary: *The article discusses basic terms and principles of the textological analysis, the practical application of which is then shown in the example of first chapter of Masoretical and Septuagintal texts of the Song of Songs, giving the author's own translation of the text.*

The article is a shortened version of the master thesis defended in October 2011 at Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, under the guidance of professor Rodoljub Kubat.

Key words: *The Holy Scripture, Old Testament, The Song of Songs, Masoretic Bible, Septuagint, textological analysis, translation.*